

Zaterdag 20 oktober: najaarsexcursie naar Brabants Noordwesthoek

De traditionele najaarsexcursie van *De Orgelvriend* in samenwerking met de Brabantse Orgelfederatie gaat, zoals in ons vorige nummer al aangegeven, naar de Noordwesthoek van de provincie Noord-Brabant. Wij bezoeken dan orgels in Hooge Zwaluwe, Moerdijk en Zevenbergen. In tegenstelling tot wat in het septembernummer werd aangekondigd, is de datum zaterdag 20 oktober a.s.

PROGRAMMA

De excursie begint 's ochtends in de Hervormde Kerk van Hooge Zwaluwe. We zijn daar vanaf 10.30 uur welkom. Onze gastheer en -vrouw zijn Engbert en Wil Tienkamp, gastorganist is Laurens de Man. Hij zal het Knipscheer-/Mense Ruiters-orgel presenteren. In het nabijgelegen gebouw De Rank zullen we rond het middaguur de meegebrachte lunch kunnen gebruiken. Daar zal ook koffie geschonken worden.

Om 13.30 uur zal Lambert van Eekelen, titularis van de R.-k. Sint-Stephanuskerk in Moerdijk, ons daar bij zijn orgels welkom heten. De kerk zal eind dit jaar zijn deuren sluiten. Het is vermoedelijk de laatste keer dat we het befaamde drieklaviers Marcussen-orgel uit 1965 kunnen beluisteren en bespelen. De Stichting Behoud Marcussenorgel Moerdijk beijvert zich voor herplaatsing in de R.-k. Kerk van Klundert.

Om 14.45 uur zijn wij welkom in de Hervormde Kerk van Zevenbergen. Het drieklaviers Flentrop-orgel zal worden toegelicht door organist Aart van Muijen. Vanwege een blessure zal hij waarschijnlijk niet zelf het orgel kunnen demonstreren. Sietse van Wijgerden zal hier de bespeling verzorgen.

Om 16.00 uur zijn we welkom in de R.-k. Bartholomeüskerk. Deze kerk beschikt over een orgel met 36 stemmen van Verschueren uit 1946/1947. De afgelopen maanden is de registertractuur gerenoveerd door Pels & Van Leeuwen Orgelbouw, waarbij een nieuwe setzer is aangebracht. In deze kerk is titularis Lambert van Eekelen ook onze gastheer. Hij zal het orgel toelichten en bespelen. De bijzonderheden van de orgels treft u aansluitend in dit nummer.

AVONDCONCERT

Om 20.00 uur geeft Lambert van Eekelen nog een slotconcert op de beide orgels in Zevenbergen, beginnend in de Hervormde Kerk. Deelnemers aan de excursie hebben op vertoon van hun dagprogramma gratis toegang tot dit concert.

KLANKEN OP CD VASTGELEGD

Zoals gebruikelijk brengt de Brabantse Orgelfederatie een cd uit waarop de vier te bezoeken orgels worden bespeeld door Laurens de Man, Lambert van Eekelen en Sietse van Wijgerden. De opnamen door Henk Kooiker vonden plaats op 11 september jl. Deze cd wordt mede door het vastleggen van 'de laatste klanken' van het Marcussen-orgel in Moerdijk zeker een 'collectors-item'. Deelnemers aan de excursie krijgen de cd aan het eind van de excursie uitgereikt.

AANMELDING VOOR DE EXCURSIE

De deelnemersbijdrage voor de excursie is – inclusief de cd – € 15,00 per persoon. Dit bedrag is te voldoen aan het begin van de excursie bij het uitreiken van het programmaboekje. Aanmelden kan zoals gebruikelijk per mail via excursie@brabantorgel.nl onder vermelding van naam, adres, telefoonnummer en aantal deelnemers, of per post aan P. Groenendijk, Zuiderkruislaan 32, 4873 LV Son en Breugel.

Nadere gegevens voor deze excursie kunt u ook vinden op www.brabantorgel.nl. Wij hopen weer veel deelnemers te kunnen begroeten op zaterdag 20 oktober a.s.

WIM VAN DER ROS
(TEKST EN FOTO'S, TENZIJ
ANDERS VERMELD)

Hooge Zwaluwe, Hervormde Kerk

In 1911 bouwde A. Standaart uit Rotterdam een nieuw pneumatisch orgel in deze kerk in Hooge Zwaluwe. Het oorspronkelijke Van Oeckelen-orgel uit 1828 was bij een grote brand in 1910 verloren gegaan. In de fraaie en goed passende kas van Standaart plaatste Mense Ruiter Orgelmakers in 1989 het eenklaviers binnenwerk van het orgel dat Knipscheer in 1865 had gebouwd voor de Ned. Herv. Kerk te Noordwijk aan Zee. Van dit orgel was de kas verloren gegaan. Bij deze bouw, waarbij de oorspronkelijke dispositie van Knipscheer werd hersteld, moest rekening worden gehouden met een mogelijk latere uitbreiding met een bovenwerk en een vrij pedaal.

Hooge Zwaluwe, interieur Hervormde Kerk.

De oude magazijnbalg van Standaard kon worden gerepareerd en een nieuwe windmachine werd aangesloten. Windladen, pijpwerk en speelmechanieken werden hersteld, waarbij het pijpwerk naar de oorspronkelijke toonhoogte werd teruggebracht. Een nieuwe Quint 3 vt werd gemaakt naar de factuur van de Octaaf-registers ter vervanging van de niet originele Celeste. De klaviatuur werd nieuw gemaakt in Knipscheer-factuur. Voor het front

werden nieuwe pijpen gemaakt waarvan een deel bestemd was later als Prestant 8 vt (C-c^o) te spreken op een toekomstig vrij pedaal. Enkele bestaande houten Bourdon-pijpen van Standaart werden voor het toekomstig pedaal ook al geplaatst. Mense Ruiter plaatste het bovenwerk met vier stemmen als tweede fase in 1995, het zelfstandig pedaal met

Hooge Zwaluwe, Hervormde Kerk
 Kast: A. Standaart, 1911
 Binnenwerk: Knipscheer, 1865 (voor Herv. Kerk Noordwijk aan Zee), in 1989 in Standaart-kas geplaatst door Mense Ruiter
 Toevoeging bovenwerk: Mense Ruiter, 1995
 Toevoeging pedaalstemmen: Mense Ruiter, 2005

Hoofdwerk (C-f³)

Prestant	8 vt
Bourdon b/d	8 vt
Viool disc.	8 vt
Octaaf	4 vt
Quint	3 vt
Roerfluit	4 vt
Octaaf	2 vt
Cornet disc.	4 st
Mixtuur	2-4 st

Bovenwerk (C-f³)

Prestant	8 vt
Holpijp b/d	8 vt
Dwarsfluit	4 vt
Gemshoorn	2 vt

Pedaal (C-d¹)

Bourdon	16 vt
Octaaf	8 vt
Trompet	8 vt

Koppels:
 BW - HW
 BW - Pedaal
 HW - Pedaal

drie stemmen volgde als derde fase in 2005. Het pijpwerk werd in Knipscheer-factuur gemaakt.

Hooge Zwaluwe, proclamatie.

Hooge Zwaluwe, bovenwerk.

Hooge Zwaluwe, klaviatuur.

Moerdijk, R.-k. Sint-Stephanuskerk

Het Marcussen-orgel in de St.-Stephanuskerk te Moerdijk.

De huidige Sint-Stephanuskerk werd in 1956 gebouwd. De vorige kerk was in 1944 door oorlogshandelingen verwoest. De nieuwe kerk werd in modernistische stijl ontworpen door architect J.J.M. van Halteren. In 1962 werd in deze kerk een koororgel geplaatst door de firma Marcussen & Søn te Aabenraa (Denemarken). Dit koororgel bevindt zich thans in de kapel. Het mag opmerkelijk genoemd worden dat deze kerk als laatste nog kon profiteren van een bijdrage van

Moerdijk, Sint-Stephanuskerk
Bouwer: Marcussen & Søn – Aabenraa, 1964

Huvudvaerk (Hoofdwerk)

Principal	8'
Rørfløjte	8'
Oktav	4'
Spedsfløjte	4'
Oktav	2'
Mixtur	4-6 kor
Dulcian	16'
Trumpet	8'

Rygpositiv (Rugwerk)

Gedackt	8'
Principal	4'
Rørfløjte	4'
Gemshorn	2'
Nasat	1 1/3'
Scharf	4 kor
Sesquialtera	2 kor
Krummhorn	8'
Tremulant	

Brystvaerk (Borstwerk)

Traegedackt	8'
Gedactfløjte	4'
Principal	2'
Sivfløjte	1'
Regal	8'
Tremulant	

Pedal (Pedaal)

Principal	16'
Oktav	8'
Oktav	4'
Mixtur	5 kor
Basun	16'
Trompet	8'
Skalmaja	4'

Koppelingen:

HW + RP	Ped + HW
HW + BW	Ped + RW
RP + BW	Ped + BW

Toonhoogte : a' = 440 Hz
Temperatuur: gelijkzwevend

Moerdijk, Kapelorgel.

Koororgel:
Bouwer: Marcussen & Søn – Aabenraa, 1962

Manuaal	
Gedackt	8'
Ged.fløjte	4'
Principal	2'
Fløjte	2'
Oktav	1'

het Rampenfonds. Dit fonds voorzag kerken na de Watersnood van 1953 van nieuwe orgels. Het hoofdorgel kon in 1964 dankzij deze bijdrage worden gebouwd eveneens door de firma Marcussen & Søn onder advies van Lambert Erné. Het hoofdorgel telt in totaal 28 stemmen, verdeeld over drie klavieren en pedaal. Vermeld dient te worden dat een kwart van het aantal stemmen een tongwerk betreft. De intonatie is aangepast aan de

rooms-katholieke liturgie en is milder dan in die tijd gebruikelijk. Mede daartoe staan de pijpmonden van het binnenpijpwerk naar achter gericht in plaats van naar voren. Door kerksluiting dreigt dit orgel verloren te gaan. De Stichting Behoud Marcussen Orgel Moerdijk tracht het orgel te behouden en te doen plaatsen in de Sint-Joannis Baptistkerk in Klundert.

Moerdijk, geopende rugwerkkast.

Moerdijk, pijpwerk borstwerk. Let op de ondersteboven opgestelde Traegedackt.

Zevenbergen, Hervormde Kerk

In 1954-1955 werd onder advies van Jaap Hillen in de Hervormde Kerk in Zevenbergen een nieuwe orgel gebouwd door D.A. Flentrop te Zaandam. Het oorspronkelijke ontwerp betrof een opzet van een tweeklaviers orgel van 20 stemmen met een aangehangen pedaal, maar door een schenking van de organist kon ook het derde klavier en het zelfstandig pedaal worden gerealiseerd. Daarbij kreeg het orgel uiteindelijk 33 stemmen. Het frontontwerp liet het fraaie roosvenster in de westgevel vrij. Opmerkelijk is de plaatsing van het derde klavier als zwelwerk in één van de pedaaltorens.

In 1992 werden de tongwerken vervangen, terwijl in 2002 onder advies van eveneens Jaap Hillen een renovatie aan het orgel werd uitgevoerd door J.L. van den Heuvel Orgelbouw te Dordrecht. Daarbij is het gehele orgel gedemonteerd en technisch hersteld. Het herstel van het pijpwerk omvatte onder meer naden, kernen, labia en steminrichtingen, alsmede het herstel van doorgezakte voeten. In overleg met de opdrachtgevers en adviseur Jaap Hillen werd de intonatie van zowel labialen als tongwerken geheel herzien, waarbij het wat dunne en vrij 'agressieve' klankbeeld uit de jaren '50 werd gewijzigd naar een meer grondtonig, zangrijk en poëtisch concept. Op het zwelwerk werd de Cimbel 3 sterk vervangen door een Zweving 8 vt, die geheel aansluit bij de Spitsgamba 8 vt. De samenstelling van de hoofdwerkmixtuur is gewijzigd: in de diskant kreeg dit register nu een klassieke samenstelling met toevoeging van 4 vt, 5 1/3 vt en 8 vt. Daarnaast werd de samenstelling van de Scherp van het rugwerk gewijzigd in een meer klassieke samenstelling met toevoeging van 2 2/3 vt en 4 vt. De Schalmei 4 vt van het pedaal werd veranderd in een Trompet 8 vt. Alle vrijgekomen onderdelen van Flentrop zijn bij het orgel bewaard. De dunwandige frontpijpen werden na restauratie verstevigd, hetgeen na herintonatie in een meer grondtonig klank resulteerde.

Zevenbergen, interieur Hervormde Kerk.

Zevenbergen, Hervormde Kerk

Bouwer: D.A. Flentrop, 1954-1955

Restauratie en wijziging: J.L. van den Heuvel Orgelbouw, 2002

Hoofdwerk (C-f ³)	Quint	1 1/3 vt		Pedaal (C-f ¹)				
Quintadeen	16 vt	Sesquialtera	2 st	Prestant	16 vt			
Prestant	8 vt	Scherp	4 st	Bourdon	16 vt			
Roerfluit	8 vt	Kromhoorn	8 vt	Octaaf	8 vt			
Octaaf	4 vt			Gedekt	8 vt			
Quint	2 2/3 vt	Zwelwerk (C-f ³)		Octaaf	4 vt			
Vlakfluit	2 vt	Spitsgamba	8 vt	Ruispijp	4 st			
Mixtuur	5 st	Fluit	8 vt	Fagot	16 vt			
Trompet	8 vt	Prestant	4 vt	Trompet	8 vt			
		Gedektfluit	4 vt					
Rugwerk (C-f ³)		Nassard	2 2/3 vt	Koppelingen:				
Quintadeen	8 vt	Gemshoorn	2 vt	HW - RW				
Holpijp	8 vt	Zweving	8 vt	HW - ZW				
Prestant	4 vt	Dulciaan	8 vt	Ped - HW				
Roerfluit	4 vt	Tremulant		Ped - ZW				
Octaaf	2 vt							
Samenstelling vulstemmen:								
Mixtuur (HW)								
C			1 1/3'	1'	2/3'	1/2'	1/2'	
c			2'	1 1/3'	1'	1'	2/3'	
c ¹	4'	2 2/3'	2'	1 1/3'	1'			
c ²	5 1/3'	4'	2 2/3'	2'	1 1/3'			
c ³	8'	5 1/3'	4'	2 2/3'	2'			
Scherp (RW)								
C			1'	2/3'	1/2'	1/3'		
B			1 1/3'	1'	2/3'	1/2'		
f		2'	1 1/3'	1'	2/3'			
ais	2 2/3'	2'	1 1/3'	1'				
a ¹	4',	2 2/3'	2'	1 1/3'				
Ruispijp (Ped)								
C	2 2/3' (gedekt)	2'	1 1/3'	1'				

Tractuur mechanisch, registertractuur pedaal elektro-pneumatisch

Zevenbergen, R.-k. St.-Bartholomeüskerk

In deze kerk, onderdeel van de Immanuelparochie, plaatste L. Verschuieren te Heythuyzen in 1946-1947 een nieuw orgel. Een duidelijk Fransromantisch getint orgel dat, gebouwd volgens het pneumatische systeem, met zijn toen 35 stemmen een orgel van formaat genoemd mocht worden. In 1987 vond een totale renovatie plaats door de firma M. Tiggelman te Zaltbommel. Hierbij werd de slechte pneumatische tractuur omgebouwd naar elektro-pneumatisch en werd een prachtige nieuwe speeltafel geplaatst met terrassen.

Enkele registers, waaronder de Plein Jeu van het Grand Orgue, werden aangepast terwijl waar nodig pijpwerk met te veel kernsteken werd vervangen. Bij die renovatie werd ook de setzercombinatie toegevoegd. In 1990 kon – dankzij een schenking – op het Récit een Basson 16 vt worden toegevoegd aan de dispositie, die nu 36 stemmen telt. Deze Basson heeft halve bekerlengte.

Zevenbergen, R.-k. Sint-Bartholomeüskerk.

De afgelopen maanden heeft Pels & Van Leeuwen Orgelbouw de registertractuur gerenoveerd en een zeer uitgebreide nieuwe setzer aangebracht.

Lambert van Eekelen aan de speeltafel van het Verschuieren-orgel.

Zevenbergen, Swelwerk met bijgeplaatste Basson 16 vt.

Zevenbergen,
Sint-Bartholomeüskerk
Bouwer: Fa. L. Verschuieren,
1946-1947
Renovatie speeltractuur:
Fa. M. Tiggelman, 1987
Renovatie registertractuur en
nieuwe setzer: Pels & Van Leeuwen
Orgelbouw, 2012

Grand orgue (C-g³)

Bourdon	16 vt
Montre	8 vt
Flûte Harmonique	8 vt
Bourdon	8 vt
Salicional	8 vt
Prestant	4 vt
Quinte	2 2/3 vt
Doublette	2 vt
Plein Jeu (1987)	IV rgs
Cornet Dessus	V rgs
Trompette	8 vt

Positif (C-g³)

Cor de Nuit	8 vt
Prestant	4 vt
Flûte Douce	4 vt
Nasard	2 2/3 vt
Flageolet	2 vt
Tierce	1 3/5 vt
Cymbale	II-III rgs
Cromorne	8 vt

Récit (C-g³)

Bourdon	16 vt
Montre	8 vt
Flûte à Cheminée	8 vt
Gambe	8 vt
Voix Céleste	8 vt
Prestant	4 vt
Gemshorne	4 vt
Nasard	2 2/3 vt
Quarte	2 vt
Tierce	1 3/5 vt
Basson (1990)	16 vt
Hautbois	8 vt
Tremblant	

Pédale (C-f¹)

Contrebasse	16 vt
Soubasse	16 vt
Basse	8 vt
Prestant	4 vt
Bombarde	16 vt

Koppelingen:

GO + Récit	POS + Récit
GO + Pos	Ped + GO
GO + Récit 16'	Ped + POS
GO + Récit 4'	Ped + Récit

Tractuur: Electro pneumatisch.
Setzercombinatie

